

Ob Tednu spomeniškega varstva

Letos praznuje ves svet v dneh od 12. do 19. oktobra Teden spomeniškega varstva. Zakaj je OZN odnosno UNESCO dala odlično mesto tovrstni kulturni delavnosti, nam bo postalo jasno, če se nekoliko ozremo po zgodovini spomeniškega varstva.

Konservatorstvo je prastaro in sega nazaj v ono dobo psihogeneze, ko se je človek prvič zavedel časa. Takrat sta se rodila prvica preteklosti in prihodnosti ter želja po ohranitvi vsega, kar je veliko in pomembno za naslednje generacije. Z naraščanjem kulture, ki je sklop vseh pozitivnih duhovnih in materialnih pridobitev človeštva, se je tendenca po ohranitvi dokumentacije njegovega razvoja vedno močnejše uveljavljala ter polagoma privzela tudi upravne oblike. Zanimivo je opazovati, kako so narodi z višjo kulturo vedno stremeli, da ohranijo svoje kulturne spomenike kot dokumente svoje duhovne moči in slave in kako so narodi z nižjo kulturo ostajali do spomenikov brezbrizni ali jih celo uničevali ter s tem zabrisovali še one sledi svoje duhovne ustvarjalnosti, ki so jih premogli.

Iz antike poznamo prve konservatorske posege države in mecenov, da bi ohranili najpomembnejše umetnostne spomenike (Rodos, Pergamon, Aleksandrija itd.) potomcem. Srednji vek, doba nastajanja živčnih evropskih narodov, je bil kulturno premalo zrel, da bi se mogle pojaviti podobne tendence, pač pa se je to izvršilo v času renesance, ko je Rim dobil svoj prvi konservatorski urad (Michelangelova palača na Kapitolu) in v osebi slavnega Raffaella Santija svojega prvega konservatorja (l. 1515). V času Tridesetletne vojne je izdal švedski kralj Gustav Adolf l. 1630 znano instrukcijo za popis in inventarizacijo vseh kulturnih spomenikov na Švedskem. Za časa francoske revolucije je država prvič v zgodovini prevzela zakonsko skrb za zaščito umetnin. Vzoru Francije so kmalu sledile ostale evropske države: Anglija, Belgija, Holandija, Švica, Nemčija, Italija itd. Vse našete države so si vzorno uredile spomeniško-varstveno službo, prednjači pa še vedno Francija, ki ima to službo najpopolneje urejeno.

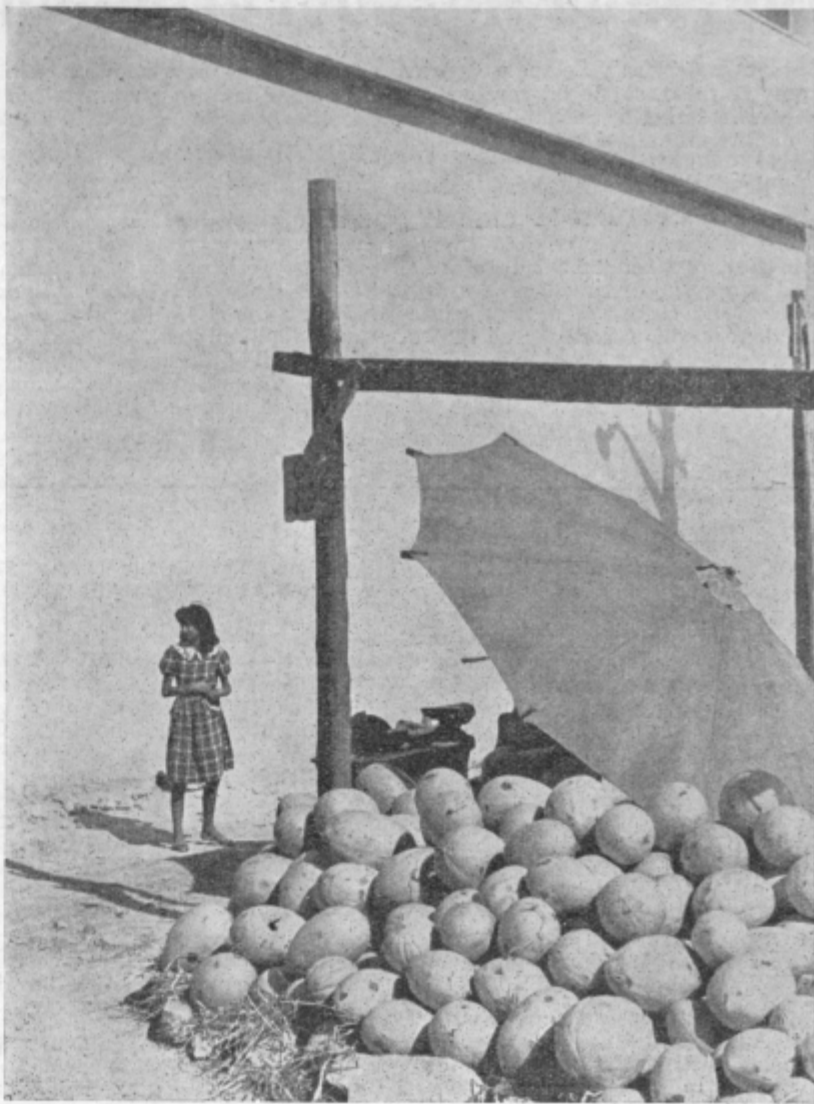
Stara Avstrija je za splošnim razvojem nekoliko zaostajala, vendar je že leta 1749 in 1782 izdala edikta, ki sta postavljala arhivalije in novce pod državno zaščito. Leta 1812 je izšel dekret, po katerem so se morale vse zemeljske najdbe oddati na Dunaju, leta 1827 pa je bil zabranjen izvoz umetnin brez dovoljenja oblasti. Leta 1850 odnosno 1853 je bila na Dunaju formirana Centralna komisija za spomeniško varstvo, s čimer se je dotedanje administrativno spomeniško varstvo spreminilo v strokovnega. Glavno delo Komisije so opravljali njeni zaupniki: častni konservatorji in korespondenti. V to dobo pada prvo spomeniško-varstveno delo na Slovenskem: očiščenje dominikanskega križnega hodnika v Ptuj. Leta 1873 je bila Centralna komisija strokovno reorganizirana ter je odslej obsegala 3 sekcije: arheološko, umetnozgodovinsko in arhivsko. Rodoljube polihistorje so zamenjali strokovnjaki omenjenih treh sekcij, ki so delali predvsem na spomeniški inventarizaciji. V dobi pred I. svetovno vojno je spomeniško-varstveni interes naglo naraščal, izhajali so državni in deželni zakoni in odredbe, ki so ščitili spomenike, znanjševali ali celo črtali davke njihovim lastnikom in predvidevali stroge sankcije za njih kršitve. V tej dobi pade prvi predlog za konservacijo Žiž (Josip Graus l. 1872) in se izvršijo prvi poskusi ohranitve celjskih grajskih razvalin (1884, 1885, 1886, 1890, 1906). Okoli leta 1900 se je začelo uveljavljati tudi načelo domačijskega varstva, ki je zahtevalo ureditev spomenikovega okolja. Zbudil se je klic po varstvu prirode in negovanju pokrajine in krajev. Leta 1911 je bila Centralna komisija decentralizirana. Zamenjali so jo Spomeniški svet s Spomeniškim in Umetnozgodovinskim inštitutom ter deželni konservatorski uradi z umetnozgodovinskimi in tehničnimi konservatorji ter korespondenti.

Stara Jugoslavija je pravno nadaljevala statut Centralne komisije iz leta 1911, katerega sta izpopolnila Zakon o gozdovih iz leta 1929. in Gradbeni zakon iz leta 1931. Obadva zakona sta ščitila predmete zgodovinske, umetnost-

ne ali znanstvene vrednosti, prirodne lepote in redkosti ter umetnostnozgodovinsko pomembne stavbe in mesta. V tej dobi se je obnovila vrsta naših umetnostno ali kluturno pomembnih gradov in cerkva, l. 1924 pa z odredbo zaščitila tudi Dolina 7 triglavskih jezer.

V dobi okupacije je bilo uničenega mnogo kulturnozgodovinskega patrimonija. Zato je ljudska oblast že med vojno mislila na njegovo zaščito in 27. januarja 1945 izdala odločbo o varstvu spomenikov ter imenovala komisijo za ugotovitev vojne škode na teh spomenikih. 27. julija 1945 je izšel zvezni zakon o spomeniškega varstvu, 27. avgusta 1945 je bil osnovan republiški Zavod za spomeniško varstvo, 19. maja 1948 pa je izšel republiški zakon o spomeniškega varstvu, ki je veljal do letos. Obseg spomenikov se je s temi zakoni raztegnil iz umetnostnih na arheološke, zgodovinske, kulturno-zgodovinske, etnografske, sociološke, tehnične, urbanistične in zlasti NOB spomenike ter na naravne znamenitosti, redkosti in lepote. V letih po vojni je bilo marsikaj storjenega za ohranitev naših kulturnih spomenikov, vendarle odločno premalo z ozirom na izredne potrebe, katere je narekovala povojna doba. Spomeniško varstvo se je vedno odvijalo kot neaktuelno in za splošni razvoj nevažno, nage vzpon turizma v zadnjih nekaj letih pa je dokazal obratno. Naraščajoči inozemski turizem je prinesel nekoliko pozno spoznanje, saj so v drugih turistično naprednejših državah prišli že davno do tega, da so negovanju kulturnih spomenikov poleg naravnih lepot in solidnega gostinstva glavni temelji sodobnega turizma. Zaradi tega spoznanja daje nova spomeniška zakonodaja, ki je začela veljati letos 17. julija, spomeniško-varstveni službi velike kompetence in jo obenem ščiti z zelo strogimi kazenskimi določbami pred izigravanjem. Sledeti splošnim načelom upravne decentralizacije sprejemajo okrajni odnosno skupine okrajev več ali manj samostojno spomeniško-varstveno službo ter s tem tudi skrb za ohranjanje našega kulturnospomeniškega sklada. Ta sklad že igra in bo igral vedno važnejšo vlogo v naši kulturni politiki ter bo končno zavzel mesto, ki mu pripada v vsaki visoko kultivirani družbi. Kulturni spomeniki so mogočni viri, od katerih stojimo in poslušamo, kaj nam pripovedujejo naši dedi in pradedi ter strmino v daljavo bodočih pokoljenj. Oni so pričre naše preteklosti in garantji naše bodočnosti, zato jih moramo čuvati in ohranjati. To je naloga naše sedanjosti!

J. C.

Erwin Pohl, »TRENTA LIRE« Graz, Avstrija

Foto-razstava v Celju

V mali dvorani Uniona v Celju je bila minule dni 6. razstava umetniške fotografije, ki jo je priredilo Društvo Ljudske tehnike v Tovarni emajlirane posode, odnosno njen fotoklub »Emajl«. Novost letošnje razstave je nedvomno v tem, da so sodelovali številni avtorji iz države in inozemstva. Vsega je bilo na razstavi 200 fotografij v črno-beli in color tehniki. Zastopano je bilo 112 avtorjev iz 39 foto-klubov. Od inozemcev so bili zastopani klubi iz Avstrije, Nemčije, Francije, Italije, Luxemburga, Poljske in Portugalske.

Tudi 6. razstava umetniške fotografije

je v Celju je prinesla nekaj novosti. Nekaj zanimivih in svežih motivov je bilo najti pri tujih avtorjih in tudi nekaterih domačih. V splošnem je razstava, seveda v mejah danih možnosti, pokazala gotov napredek.

Vendar velja opozoriti, da bi organizatorji v bodoče posvetili tehnični izvedbi razstave več pozornosti. Namreč, direktna dnevna svetloba skozi okna in fluorescenčnih svetilk povzroča odsev v steklu, s katerim so razstavljene fotografije pokrite. Učinek razstavljenih del je bil s tem močno zmanjšan.

Komorni večer umetniške besede v Slovenskem ljudskem gledališču

V soboto, 11. t. m., bo na odru Slovenskega ljudskega gledališča v Celju zanimiv in lep komorni večer umetniške besede: igralec Marijan Dolinar bo pripovedoval sedem podob iz del Slavka Gruma — s skupnim naslovom *Beli azil*. Marijana Dolinarja naše občinstvo že pozna kot prizadevnega pripovedovalca in recitatorja. Z dvema sporedoma iz

je kajpa samo nevažna zunanost. Smisel in vrednost takega pripovedovanja je v interpretaciji besedil: v tem, kako zna pripovedovalec oblikovati misli in čustva literarnega umetnika v živo govorjenih besedah in stavkih, kako se zna prilagoditi pisateljevemu značaju.

Toliko bolj zanimivo bo to pri delih Slavka Gruma, ker tega pisatelja širša javnost komaj pozna — po krivici ga je pozabila — dasi je v resnici eden največjih klasikov slovenske proze, v času od Cankarjeve smrti do literarnega nastopa Prežihovega Voranca nedvomno sploh prvi, brez enakovrednega tekmeča. Ta čisti in plemeniti umetnik ekspresionistične literarne smeri, izpovedovalec tihih bolečin in občutiljivi opisovalec grozljivih, čeprav malih doživetij — je segel že daleč preko svojega časa in sloga in je postal pravi napovedovalec kasnejših (t. j. današnjih) literarnih smeri. Saj beremo dandanes dela cele vrste sodobnih pisateljev tako, ko da bi bili ti neposredni učenci in nadaljevalci Grumovega pisateljstva.

Ze zgodaj — ko je bil Grum še živ — je javnost nanj pozabila. Spominjala se je kvečjemu njegovega največjega dela, drame *Dogodek v mestu Gopi*. Znova ga je opazila šele lani, ko je (pri založbi Obzorja) izšla knjiga njegovih zbranih del. In prav je záres, da tudi v živih besedah spoznamo prednika današnje moderne književnosti, izpovedovalca podobnih problemov, kakršni tarejo ljudi tudi v tem našem času.

del Ivana Cankarja (*»Podobe iz sanj«* in *»Črtice o materi «Ob svetem grobu«*) si je že lani in predlanski pridobil lep odmev v javnosti. Z novim sporedom — podobami Slavka Gruma — je že nastopil v nekaterih manjših krajih, pred nedavnim pa je z lepim uspehom povedal Grumove novele tudi izbranemu občinstvu ljubiteljev v prestolnici, ko je govoril v eksperimentalnem gledališču »Ljubljanskega festivala« (viteška dvorana Križank). Občinstvo in kritika sta Dolinarjevo pripovedovanje povsod sprejela s toplim priznanjem in odobravanjem. To je vsekakor razumljivo, saj je Dolinar pri nas eden pravih redkih, ki goje to svojstveno in zlahko zvrst umetniškega delovanja: komorno pripovedovanje literarnih besedil (tako imenovani nastopi »umetniške besede«) je po svetu dokaj razširjena, pri nas pa še malo znana umetnost. Ljudje, ko poslušajo take večere, včasih z navdušenim presenečenjem spoštljivo ugotavljajo, čes koliko se je ta ali oni pripovedovalec znal naučiti na pamet in si kar ne morejo razložiti, kako si more človek ohraniti v spominu toliko nepretrganega besedila in ga brez pomote sklenjeno govoriti, ne da bi se ozrl v knjigo: to

Lani 15 milijonov kino obiskovalcev

V Celju je bil minulo sredo III. plenurni predstavnikov slovenskih kinematografov, kjer so zelo natančno obravnavali vsa tista nerešena vprašanja, ki najbolj tarejo slovensko reprodukcijsko kinematografijo. Predvsem je bilo govora o neenakem položaju kinematografov, saj so le ti razdeljeni v tri kategorije: kino-podjetja, kinematografi pri prosvetnih domovih in sindikatih ter kinematografi pri kmetijskih združenjih. Večina kinematografov ima prenižen letni promet, da bi mogla obnavljati dvorane in tehnične naprave. Spričo tega smo za nekaj let v zaostanku za kinematografi v razvitejših deželah. Razpravljali so tudi o uvozu nadomestnih delov, o nizkih cenah kinovstopnic, o plačevanju prispevka za napredek slovenske kinematografije ter še o drugih perečih vprašanjih.

Vzlic težavam, je reproductivna kinematografija na Slovenskem v povojnih letih močno napredovala. Lani so v Sloveniji dali kinematografi več kot

Ob zaključku »Konjiškega tedna«

Preteklo nedeljo so v Slov. Konjicah slovesno zaključili »Konjiški teden« in gospodarsko razstavo.

Gospodarska razstava je bila tokrat v celoti nameščena v prostorih kulturnega doma. Namen razstave je bil predvsem prikazati gospodarsko in drugo dejavnost v občini. Ze površen pregled razstavljenih predmetov je pokazal obiskovalcu sliko, kaj izdelujejo podjetja v konjiški občini, katere stroke so najbolj razvite, kaj daje od sebe obrt in kaj pridelujejo v kmetijstvu. Največ razstavljenih izdelkov so imele večje tovarne, kot KONUS, TKO Zreče, dalje KOSTROJ, LIP, Tovarna orodja in li-varna iz Vitanja, Opekarna iz Loč itd. Od manjših podjetij pa obe električni podjetji, dalje krojaštvo, obe trgovski podjetji, dočim je bilo pogrešati izdelke zasebnih obrtnikov.

Precejšnji del razstavnih prostorov je zavzemalo kmetijstvo, ki je seveda v občini močno razširjeno. Na tej razstavi smo občudovali letošnje kmetijske pridelke, zlasti krompir iz okolice Vitanja, ki tehta preko 1 kilogram.

Razstavljenega je bilo še precej sadja in grozdja, poslovna zveza pa je pokazala tudi pridelovanje hmelja, ki so ga letos prvič pričeli saditi v teh krajih. Zadruga so poleg tega razstavile še nekatere svoje stroje, z različnimi risbami in slikami pa so prikazane dobre in slabe strani gojenja posameznih rastlin. Gozdarstvo je bilo sicer bolj malo

zastopano, vendar pa so vzbujali zanimanje hlodi 33-metrške smreke, ki je stala še pred nedavnim na Pohorju. Ko so jo izmerili, so številke pokazale, da meri 7,70 m³, kar predstavlja vrednost, kakih sto tisočakov... Ta smreka pa seveda ni edina in je takih, pa tudi debelejših na Pohorju še več.

L. V.

Ustanavljamo Okrajni učiteljski pevski zbor v Celju

Drugi mladinski pevski festival v Celju letos spomladi je svoj namen dosegel in presegel. Odjeknil je namreč širom Slovenije pa tja do kongresa glasbenih strokovnjakov Jugoslavije v Ohridu. V smislu ciljev festivala se je vršil ob koncu šolskih počitnic v Velenju tečaj za zborovodje mladinskih zborov. Po sposobnosti predavateljskega kadra kot po discipliniranosti in znanja željnih tečajnikov ter navsezadnje tudi po tovariškem vzdušju je tečaj uspel. Glavni odbor Zveze Svobod v Ljubljani je z zadovoljstvom zabeležil uspeh celjskega okraja ter snuje podoben tečaj za ljubljanski okraj. Lani zastavljeno delo za dviganje mladinskega petja je edinstveno, kar priča o dosledni, složni dejavnosti celjskih glasbenih pedagogov.

Ze ob zaključku festivala je bila izražena želja, da bi ustanovili lastni učiteljski zbor. Misel je dobila v Velenju konkretno obliko: osnuje naj se učiteljski pevski zbor celjskega okraja, ki naj bo najboljša praktična šola za mlade zborovodje. Zbor pa naj bi bil sposoben nastopati z izbranim umetniškim sporedom na področju celjskega okraja. Izvoljen je bil iniciativni odbor in umetniški svet: predsednik okrajnega Sveta Svobod Andrej Svetek, Jurij Vreže, Boris Ferline, Ruža Šinigoj, Marta Kranjc in Egon Kunej.

V teku enega meseca si je iniciativni odbor razdelil naloge ter izdelal načrte za začetek delovanja novega zbora. Prve vaje bodo 15. in 16. novembra v glasbeni šoli v Celju. Vaje bodo ločene po glasovnih skupinah in skupne: korepetirali bodo tov. Ferline, Vreže in Kunej. Iniciativni odbor vabi v zbor pred-

vsem učitelje iz vsega celjskega okraja, nadalje dobre pevce tenoriste in basiste iz neučiteljskih vrst, ki bi imeli veselje sodelovati v zboru.

Prijave sprejema ravnateljstvo glasbene šole v Celju.

Predvidoma bo imel učiteljski pevski zbor v Celju vaje vsaka dva meseca po 2 dni, v zimskih in poletnih počitnicah pa več dni. Nadaljevanje pevovodskega tečaja bo konec januarja 1959 v Celju.

PRED USTANOVNIM OBCNIM ZBOROM ZDRUZENJA ABSOLVENTOV DELOVODSKIH IN MOJSTRSKIH SOL

Okrajni pripravljalni odbor združenja absolventov delovodskih in mojstrskih sol vabi čimveč absolventov na ustanovni občni zbor, ki bo v nedeljo, 12. oktobra v sindikalni dvorani Cinkarne Celje, ob 9.30.

Nova organizacija združenja absolventov teh sol bo predvsem skrbela za pravico absolventov, ker še niti samo mesio mojstrske šole ni točno določeno v današnjem šolskem sistemu, niti v bodočem šolskem sistemu glede na reformo šolstva. Zato se nekateri absolventi upravičeno pritožujejo, da ne uživajo niti tistih pravic, ki jih imajo pomočniki, ki niso absolventi delovodskih sol.

Na podlagi sklepa delovnega kolektiva in v skladu z zakonom o sredstvih gospodarskih organizacij, trgovsko podjetje »Automotora«, Celje proda naslednja osnovna sredstva: OSEBNI AVTO DKW, star BOJLER, 50-litrski